

Varnaraðili hefur skotið framangreindu máli til hæstaréttar með stefnu 20. þ. m. til þingfestingar í júnímánuði n. k. Þykir því rétt samkvæmt analogíu 2. mgr. 117. gr. laga nr. 85/1936 að fresta kærumálinu ex officio, unz séð er, hvort áðurnefnt áfrýjunarmál verður lagt í dóm.

Því úrskurðast:

Máli þessu er frestað ex officio samkvæmt framan-skráðu.

Miðvikudaginn 25. apríl 1945.

Nr. 82/1944. H/f Hængur (Jón Ásbjörnsson)
gegn

Fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs
(Einar B. Guðmundsson).

Mál til endurheimtu ofgreiddra útflutningsgjalda af fiski.

Dómur hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur skotið máli þessu til hæstaréttar með stefnu 22. júní 1944. Krefst hann þess, að það sakarefni, sem hér liggur fyrir, verði svo dæmt, að frá 1. janúar til 30. júní 1942 hafi borið að miða gjöld þau, sem um er deilt, við „fob“ verð hins útflutta fisks b/v Baldurs, eins og það var samkvæmt samningi ríkisstjórnarinnar við matvælaráðuneytið brezka gerðum 5. ágúst 1941, en frá 1. júlí 1942 til loka sama árs hafi borið að miða gjöld þessi við „fob“ verð í samningi ríkisstjórnarinnar við sölustjórn landbúnaðarafurða Bandaríkja Norður-Ameríku gerðum 27. júní 1942. Svo krefst aðaláfrýjandi og málskostnaðar fyrir báðum dómum eftir mati hæstaréttar.

Gagnáfrýjandi, sem skotið hefur málinu til hæstaréttar af sinni hálfu með stefnu 3. okt. 1944 að fengnu áfrýjunarleyfi 27. sept. sama ár, krefst algerrar sýknu af kröfum aðaláfrýjanda í þessum þætti málsins og málskostnaðar fyrir báðum dómum eftir mati hæstaréttar.

Fyrir hæstarétti er það komið fram, að aðaláfrýjandi hafi þann 15. febr. 1940 gengið undir að greiða viðskiptanefndargjald það, er greinir í VI. lið hins áfrýjaða dóms, og sé gjaldið heimt á sama hátt og útflutnings- og innflutningsgjöld.

Lög þau og reglugerðir, sem heimila gjöld þau, er í máli þessu getur, verða ekki skilin öðruvisi en svo, að þegar útflytjandi selur vöru á erlendum sölustað, beri að reikna gjöldin af söluverði vörunnar þar að frádregnum kostnaði þeim, er í lögum nr. 63/1935 greinir.

Samkvæmt framanskráðu og að öðru leyti með skírskotun til forsendna héraðsdómsins þykir bera að taka til greina sýknukröfu gagnáfrýjanda að því er varðar þenna þátt málsins.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma aðaláfrýjanda til þess að greiða gagnáfrýjanda málskostnað fyrir báðum dómum, er þykir hæfilega ákveðinn samtals kr. 5000.00.

Því dæmist rétt vera:

Gagnáfrýjandi, fjármálaráðherra f. h. rikissjóðs, á að vera sýkn af kröfum aðaláfrýjanda, h/f Hængs, í þeim þætti málsins, sem í héraðsdómi greinir.

Aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda samtals kr. 5000.00 í málskostnað í héraði og fyrir hæstarétti að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 15. júní 1944.

Mál þetta, sem dómtekið var 1. þ. m., hefur Gísli Jónsson forstjóri hér í bæ f. h. fiskiveiðahlutafélagsins Hængs á Bildudal höfðað fyrir bæjarþinginu með stefnu útgefinni 23. nóv. f. á. gegn fjármálaráðherra f. h. rikissjóðs. Samkvæmt stefnu og greinargerð eru dómkröfur stefnanda þær, að stefndur verði dæmdur til að endurgreiða stefnanda kr. 50726.93, en *til vara* kr. 21386.67, ásamt 6% ársvöxtum frá stefnudegi til greiðsludags auk málskostnaðar eftir mati dómarans.

Í greinargerð sinni hefur stefndur *aðallega* krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda og málskostnaðar sér til handa, en *til vara*, að dómkrafa stefnanda verði lækkuð um 25%.

Eftir ósk aðilja og samkvæmt heimild í 5. málsg. 71. gr. einka-

málalaganna nr. 85 1936 hefur dómariinn fallizt á, að málflutningurinn snúist að svo stöddu um tiltekið sakarefni varðandi *aðal-kröfu stefnanda*, og hefur munnlegur málflutningur farið fram samkvæmt því.

Gerir stefnandi þá þær dómkröfur í þessum hluta málsins, að því verði slegið föstu, að borið hafi að miða síðargreind gjöld til rikissjóðs og annarra opinberra sjóða (I—IV) við „fob“-verð hinnar útfluttu vöru samkvæmt tilvitnuðum viðskiptasamningum Íslendinga við Breta og Bandaríkjamenn (dags. 5. ágúst 1941 og 27. júní 1942), svo og aðallega, að umrædd útflutningsnefndar- og viðskiptanefndargjöld (V og VI) hafi verið á lögð án heimildar, en *til vara*, að miða hafi átt þau gjöld við sömu verðmæti og segir um I—IV. Einnig krefst stefnandi málskostnaðar eftir mati dómars fyrir þenna hluta málsins.

Stefndur krefst sýknu og málskostnaðar sér til handa í þessum hluta málsins.

Málsatvik eru þau, að á árinu 1942 flutti stefnandi ísvarinn fisk með b/v „Baldri“ til Englands til sölu á markaði þar. Mun fiskur þessi hafa verið eiginn afli togarans. Af hálfu rikisvaldsins var stefnandi krafinn ýmissa gjalda (sbr. I—VI hér á eftir) vegna þessa útflutningsverðmætis, og hefur stefnandi greitt þau gjöld, eins og þau voru krafín. Stefnandi hefur þó talið sig hafa ofgreitt gjöld þessi, er nemi fjárhæðum þeim, sem áður greinir, og hefur krafist stefndan um endurgreiðslu þegar í bréfi dags. 22. des. 1942, en án árangurs. Hefur stefnandi því höfðað mál þetta gegn stefndum og gert í því framangreindar dómkröfur.

Gjöld þau, sem um ræðir í málinu, eru þessi:

- I. Útflutningsgjald skv. lögum nr. 63/1935.
- II. Útflutningsgjald skv. lögum nr. 98/1941.
- III. Fiskiveiðasjóðsgjald skv. lögum nr. 47/1930.
- IV. Fiskimálasjóðsgjald skv. lögum nr. 75/1937.
- V. Útflutningsnefndargjald.
- VI. Viðskiptanefndargjald.

Þykir hentast að taka hvert þessara gjalda til athugunar fyrir sig svo og málsástæður aðilja varðandi hvert þeirra.

Um I.

Samkvæmt 1. gr. laga nr. 63 1935, um útflutningsgjald, skal greiða slíkt gjald í rikissjóð af afurðum eins og þeim, er stefnandi flutti út árið 1942 og áður getur. Skal gjald þetta nema $1\frac{1}{2}\%$ af verði afurðanna. Um nánari ákvörðun gjaldsins segir síðan í 3. gr.: „Gjald það, er ræðir um í 1. gr., skal miða við söluverð afurðanna með umbúðum fluttra um borð í skip (fob) á þeirri höfn, er þær fyrst fara frá, eða söluverð erlendis (cif), að frá-dregnu flutnings- og ábyrgðargjaldi til útlanda og miðilsgjaldi.

Ef afurðir eru sendar óseldar, skal lögreglustjóri ákveða gjaldið eftir því, sem ætla má, að verðar séu með umbúðum, fluttar um borð ...“

Gjald þetta greiddi stefnandi þannig reiknað, að miðað var við söluverð aflans á erlendum markaði að fráðregnum áætluðum beinum kostnaði við flutninginn, en gjald sem þetta virðist hafa verið reiknað þannig af hálfu ríkisvaldsins, alla tíð frá því að lög voru sett um slík gjöld, eða frá því á árinu 1915.

Af hálfu stefnanda er því haldið fram, að útflutningsgjaldið samkvæmt lögum nr. 63 1935 hafi ekki mátt reikna á þenna hátt frá því á árinu 1942, þótt svo hafi verið gert áður, er ekkert fast „fob“-verð á fiski hafi verið til. Það sé ótvírætt, að áður tilvitnað lagaákvæði geri ráð fyrir því, að útflutningsgjaldið sé miðað við „fob“-verð, og jafnskjótt sem slíkt verð hafi verið fyrir hendi, hafi því borið að miða við það verð. Grundvöllur fyrir slíkum reikningi hafi fyrst orðið til með viðskiptasamningum Íslendinga við Breta (dags. 5. ágúst 1941) og síðar Bandaríkjamenn (dags. 27. júní 1942), og frá þeim tíma hafi þannig verið unnt og skylt að miða útflutningsgjaldið við „fob“-verð afurðanna.

Sýknukröfu sína að þessu leyti byggir stefndur á því, að lögreglustjóri sá, sem ákveðið hafi umrætt útflutningsgjald, hafi reiknað það í fullu samræmi við gildandi lög og áratuga venju, sem þannig hljóti að teljast réttarvenja, og hafi hinir tilvitnuðu viðskiptasamningar við Breta og Bandaríkjamenn engu breytt í þessu efni.

Í fyrrgreindu ákvæði laganna um útflutningsgjald (3. gr.) segir að visu, að lögreglustjóri skuli, ef afurðir eru sendar óseldar, ákveða gjaldið eftir því, sem ætla má, að verðar séu með umbúðum, fluttar um borð. Þess er þó að gæta, að ekki virðist unnt að ákveða „fob“-verð slíkra afurða með neinu öryggi, þegar um er að ræða eigin afla skipanna, er flytja hann út. Því hefur útflutningsgjald þetta verið reiknað á þann hátt, sem að framan er lýst, og verður ekki séð, að viðkomandi yfirvald hafi í þessu mati sínu, sem helgast af margra ára venju, gengið lengra en lög heimila, en hin áður tilvitnaða lagagrein ber með sér, að yfirvaldinu er veitt matsheimild í þessum efnunum. Ekki þykir verða staðhæft, að áðurnefndir viðskiptasamningar Íslendinga við Breta og Bandaríkjamenn fjalli um verðlag afurða í tilviki eins og því, er hér um ræðir, og geta þeir samningar, þegar af þeirri ástæðu, ekki talizt skipta hér máli.

Af framangreindu leiðir, að dómkrafa stefnanda varðandi útflutningsgjald þetta telst ekki hafa við þau rök að styðjast, að hún geti orðið tekin til greina, og ber því að sýkna stefndan að þessu leyti.

Um II.

Í 5. gr. laga nr. 98 1941 um heimild fyrir ríkisstjórnina til ráðstafana og tekjuöflunar vegna dýrtíðar og erfiðleika atvinnuveganna segir, að ríkisstjórninni sé heimilt með reglugerð að leggja sérstakt útflutningsgjald á islenzkar afurðir, sem fluttar eru út úr landinu. Þar segir og, að gjaldið skuli vera ákveðinn hundraðshluti af fob-verði afurðanna, þó ekki hærri en 10 af hundraði, en ríkisstjórninni sé heimilt að ákveða á mismunandi hátt gjald af hinum ýmsu útflutningsvörum, miðað við framleiðslukostnað og söluverð. Reglugerðin um útflutningsgjald þetta er nr. 142 frá 31. júlí 1942, og segir svo í 1. gr. reglugerðarinnar, að greiða skuli í ríkissjóð, auk útflutningsgjalds samkvæmt lögnum nr. 63 1935, 10% af verði ísfisks þess, sem fluttur verði til útlanda eftir gildistöku reglugerðarinnar. Samkvæmt 2. gr. reglugerðarinnar skulu um gjald þetta gilda, eftir því sem við getur átt, ákvæði laganna nr. 63 1935 um útflutningsgjald.

Stefnanda var gert að greiða gjald þetta á árinu 1942, og var það reiknað á sama hátt og segir í I hér að framan, þ. e. miðað við söluverð aflans á erlendum markaði að fráðregnum kostnaði, eins og þar greinir.

Stefnandi heldur því hins vegar fram og byggir dómkröfu sína að þessu leyti á því, að við annað verð eigi að miða, þ. e. „fob“-verð samkvæmt áður nefndum viðskiptasamningum, en stefndur neitar þeirri kröfu með sömu rökum og greinir í I að framan.

Með reglugerðinni nr. 142 frá 1942 verður að telja, að viðkomandi yfirvald hafi fengið sams konar heimild til ákvörðunar á útflutningsgjaldi samkvæmt lögnum nr. 98 1941 sem segir í 3. gr. laga nr. 63 1935. Samkvæmt því, sem segir í I hér að framan um þessa matsheimild yfirvaldsins eftir hinum síðasttöldu lögum svo og um ákvæði fyrrgreindra viðskiptasamninga, þykir eigi heldur unnt að taka hér að lútandi dómkröfur stefnanda til greina. Verður stefndur því einnig sýknaður af þessari kröfu.

Um III.

Ákvæðin um fiskiveiðasjóðsgjald, $\frac{1}{8}\%$ af verði útfluttra afurða, eru í lögum nr. 47 1930. Reglur þeirra laga um ákvörðun gjaldsins eru samhljóða áður nefndum ákvæðum laga nr. 63 1935 um útflutningsgjald. Stefnandi hefur verið látinn greiða gjald þetta reiknað á sama hátt og segir í I hér að framan. Dómkröfu sína varðandi þetta gjald byggir stefnandi á sömu málsástæðum og greinir í I, og stefndur reisir sýknukröfu á sömu rökum og þar greinir.

Með skírskotun til þess, er segir í I að framan, getur þessi dómkrafa stefnanda ekki heldur orðið tekin til greina, og ber því einnig að sýkna stefndan að þessu leyti.

Um IV.

Ákvæði um fiskimálasjóðsgjaldið er í 13. gr. laga nr. 75 1937 um fiskimálanefnd, útflutning á fiski, hagnýtingu markaða o. fl. Samkvæmt þeirri lagagrein fær fiskimálasjóður m. a. tekjur af gjaldi, sem greitt skal af útfluttum fiski og fiskiafurðum, þó ekki sildarafurðum. Skal gjaldið nema $\frac{1}{2}\%$ af verðmæti afurðanna „miðað við fob.-verð“. Ríkisstjórnin getur þó ákveðið að undanskilja fisk og fiskafurðir, sem sendar eru til útlanda í tilraunaskyni.

Stefnandi hefur verið látinn greiða gjald þetta, reiknað á sama hátt og segir í I hér að framan, og hér að lútandi dómkröfur aðiljanna byggjast á sams konar rökum og þar greinir.

Með því að ekki verður talið, að nokkur skilyrði hafi verið fyrir hendi til að ákveða gjald þetta með öðrum hætti en gert hefur verið, svo og að öðru leyti með skírskotun til þess, er segir í I að framan, að breyttu breytanda, þykir ekki, þrátt fyrir orðalagið á 13. gr. laganna nr. 75 1937, unnt að telja gjald þetta reiknað á ólöglegan hátt, og verður stefndur því einnig sýknaður af þessari kröfu stefnanda.

Um V.

Með bráðabirgðalögum nr. 49 frá 12. sept. 1939 um sölu og útflutning á vörum var ríkisstjórninni veitt heimild til að láta sérstaka nefnd (útflutningsnefnd) fara með það vald, er stjórninni var veitt samkvæmt lögnum. Í 5. gr. bráðabirgðalaganna var svo ákveðið, að ríkisstjórnin gæti með reglugerð skipað nánar um allt, er snerti framkvæmd laganna, „þar á meðal um greiðslu kostnaðar við framkvæmdina“. Umrædd reglugerð var gefin út sama dag (nr. 168 1939), og segir svo í 4. gr. hennar: „Til þess að standast kostnað við störf útflutningsnefndar og annan kostnað af framkvæmd þessarar reglugerðar skulu allir þeir, sem flytja vörur út úr landinu, greiða $\frac{1}{2}\%$ af útflutningsverðmætinu, þó eigi minna en 2 kr. fyrir hvert einstakt leyfi, og greiðist gjald þetta til lögreglustjóra á útflutningsstað.“ Viðbót, sem ekki skiptir hér máli, var síðan gerð við grein þessa í reglugerð nr. 212 frá 24. nóv. 1939. Áðurnefnd bráðabirgðalög voru síðan staðfest með lögum nr. 11 frá 12. febrúar 1940 um sölu og útflutning á vörum.

Stefnandi hefur verið látinn greiða gjald þetta, reiknað með sama hætti og segir í I hér að framan.

Aðalkröfu sína varðandi þetta gjald byggir stefnandi á því, að ekki sé fullgild lagaheimild fyrir hendi til að krefja gjald þetta, þar sem ákvæði áðurnefndra laga, er fyrrgreind reglugerð styðst við, séu ekki nógu greinileg að þessu leyti.

Eftir atvikum verður þó að telja, að lagaheimildin sé nægi lega skýr um þetta efni, og verður þessi krafa stefnanda því ekki tekin til greina.

Vara-kröfu sína um þetta efni byggir stefnandi á sömu máls-ástaðum og greinir í I hér að framan, og stefndur byggir sýknu-kröfu sína á sömu rökum og þar greinir.

Í framangreindri reglugerð er sagt, að miða beri umrætt gjald við útflutningsverðmæti vörunnar. Með skírskotun til þess, er segir í I og IV hér að framan, verður ekki talið, að annar útreikningur en sá, sem viðhafður hefur verið, komi hér til greina, og þykir því einnig bera að sýkna stefndan af þessari kröfu stefnanda.

Um VI.

Viðskiptanefndargjaldið ($\frac{1}{2}\%$ af verðmæti útfluttra vara) styðst ekki við neina heimild í lögum. Stefndur heldur því hins vegar fram, að það byggist á samkomulagi milli viðskiptanefndar annars vegar og útflytjenda og skipafélaganna hins vegar. Er í þessu sambandi skírskotað til bréfs fjármálaráðuneytisins til lög-reglustjóra og tollstjórans í Reykjavík (dags. 2. apríl 1940), þar sem sagt er, að viðskiptanefndin hafi samið svo við fyrrgreinda aðilja, að engar vörur verði fluttar út, „nema greitt sé $\frac{1}{2}\%$ af verðmæti varanna, þó ekki lægra gjald en kr. 0.50, til þess að standast kostnað af störfum nefndarinnar.“ Jafnframt er þar tekið fram, að gjaldið beri að miða við verð, sem útflutningsgjald er miðað við, sbr. 3. gr. laga nr. 63 28. jan. 1935.

Aðalkröfu sína varðandi þetta gjald byggir stefnandi á því, að það eigi enga stoð í lögum og þess vegna hafi verið óheimilt að leggja það á, enda mótmælir stefnandi því, að nokkurt samkomu-lag, sem hann sé bundinn við, sé til um þetta efni.

Þar sem þessi mótmæli liggja fyrir af hálfu stefnanda, verður að telja, að stefndum hafi borið að leiða sönnur að framangreindri staðhæfingu sinni, til þess að hún gæti orðið tekin til greina, en með því að svo hefur ekki verið gert, þykir bera að viðurkenna *aðalkröfu* stefnanda varðandi þetta gjald, þ. e. að umrætt viðskiptagjald hafi verið lagt á án heimildar.

Eins og að framan er lýst, þykir hins vegar verða að sýkna stefndan af öðrum dómkröfum stefnanda, en rétt þykir, að máls-kostnaður falli niður, að því er snertir þenna hluta málsins.

Árni Tryggvason settur borgardómari kvað upp dóm þenna, en dómsuppsaga hefur dregið nokkuð umfram venju vegna mjög mik-illa anna við borgardómaraembættið.

Því dæmist rétt vera:

Áðurnefnt viðskiptanefndargjald telst á lagt án heimildar. Að öðru leyti skal stefndur, fjármálaráðherra f. h. rikissjóðs, vera sýkn af framangreindum dómkröfum stefnanda, fiski-veiðahlutafélagsins Hængs.

Málskostnaður falli niður í þessum hluta málsins.